

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/84689,Niementowski-Stefan-Dominik.html>
2022-10-06, 13:40

Niementowski Stefan Dominik

NIEMENTOWSKI Stefan Dominik (4 VIII 1866, Żółkiew – 13 VII 1925, Warszawa), chemik organik, autor dwóch reakcji imiennych. Syn Antoniego i Marii z Mussilów.

Po ukończeniu szkoły realnej we Lwowie, w 1882 podjął studia na wydziale chemii technicznej lwowskiej Szkoły Politechnicznej. W 1883 wyjechał do Berlina, gdzie przez dwa lata studiował na uniwersytecie pod kierunkiem K.T. Liebermanna. Od 1885 kontynuował studia na uniwersytecie w Monachium, gdzie przez półtora roku odbywał praktykę u A. von Baeyera. Rozprawa doktorska N., która składała się z dwóch części: *Synthese der Nitrococussäure und Versuche zur Synthese der Ruficoccins* oraz *Zur Kenntniss der Anhydro-Verbindungen*, została wykonana przy pomocy S. Kostaneckiego, ówczesnego asystenta Liebermanna. i obroniona na uniwersytecie w Erlangen w 1886.

N. po powrocie na ziemię polskie habilitował się w 1888 w zakresie chemii organicznej związków aromatycznych w Szkole Politechnicznej we Lwowie. Po śmierci A. Freunda w 1892 został mianowany profesorem nadzwyczajnym chemii ogólnej i analitycznej na tej uczelni, dwa lata później zaś, w wieku zaledwie 28 lat, otrzymał nominację na profesora zwyczajnego.

Tematyka badań N. dotyczyła prawie wyłącznie chemii azotowych związków heterocyklicznych, w szczególności zagadnienia syntezy takich układów. N. opublikował ponad 50 prac z zakresu chemii organicznej. Przez prawie cały okres działalności naukowej zajmował się syntezami *orto*-kondensacyjnymi, w których z pochodnych związków aromatycznych o dwóch podstawnikach w położeniu *orto* na drodze zamknięcia pierścienia uzyskuje się związki heterocykliczne. Początkowo prowadził badania anhydrozwiązków. Jego praca doktorska była

wprowadzeniem do chemii tej grupy związków, za których przedstawiciela uznawał benzimidazol. N. prowadził prace nad poznaniem mechanizmu tworzenia anhydrozwiązków. W pracy *Zur Kenntniss der Anhydro-Verbindungen* („Berichte der Deutschen Chemischen Gesellschaft” 1887) opisał metodę przemiany *m*-nitro-*p*-metylotoluidyny w anhydrozwiązek, jak również w oksyanhydrozwiązek. W 1897 w tekście *Neue Methoden der Darstellung der Anhydroverbindungen* („Berichte der Deutschen Chemischen Gesellschaft”; *O nowych rodzajach anhydrozwiązków*, „Rozprawy Akademii Umiejętności. Wydział Matematyczno-Przyrodniczy” 1899) opisał nowe metody tworzenia benzimidazoli przez kondensację amidów lub estrów z chlorowodorkami *o*-dwuamin aromatycznych. W artykule *Über Azimidoverbindungen der Benzimidazole* („Berichte der Deutschen Chemischen Gesellschaft” 1898) opisał otrzymywanie barwnika azowego przez stapianie benzimidazolu z β -naftolem. Reakcja ta stanowiła potwierdzenie dwuazowego charakteru związków azimidowych. Razem z W. Baczyńskim N. ogłosił pracę *Studia nad bromowaniem benzimidazoli* („Rozprawy Akademii Umiejętności. Wydział Matematyczno-Przyrodniczy” 1902).

Inny kierunek naukowych zainteresowań N. dotyczył kondensacji *o*-aminokwasów aromatycznych z amidami kwasowymi lub kwasami alifatycznymi. W 1889 w artykule *Über die Derivate des *m*-Toluchinazolins und der *m*-Homoanthranilsäure* opisał otrzymanie pochodnych γ -oksychinoliny za pomocą metody Weddige. N. zajmował się również syntezą układów chinolinowych w procesach kondensacji kwasów antranilowych z estrami ketokwasów lub z aldehydami i ketonami (m.in.: *Syntezy pochodnych chinoliny*, „Rozprawy Akademii Umiejętności. Wydział Matematyczno-Przyrodniczy” 1895). Badania N. w zakresie połączeń naftyrydynowych były uznawane za pionierskie.

N. jest autorem dwóch reakcji imiennych. W 1894 opublikował pracę poświęconą syntezie związków zawierających układ γ -hydroksychinoliny, w 1895 zaś – syntezie 4-oksochinazolin z wykorzystaniem amidów kwasów karboksylowych. W obu przypadkach substratem był kwas antranilowy. Obie metody syntezy znane są w literaturze

chemicznej jako reakcje Niementowskiego. Druga reakcja N. była przedmiotem wielu badań. Zostało m.in. wykazane, iż w przypadku pochodnych podstawionych w pierścieniu aromatycznym, korzystniej przebiega ona przy użyciu odpowiednich estrów niż związków zawierających grupy karboksylowe.

N. w 1899/1901 oraz 1908/09 był rektorem Szkoły Politechnicznej we Lwowie. W 1899–1901 oraz 1908–09 posłował na galicyjski Sejm Krajowy. W 1897 został członkiem korespondentem AU w Krakowie, w 1920 zaś został wybrany na członka czynnego. N. był również członkiem założycielem ANT w Warszawie (1920), członkiem Tow. Naukowego we Lwowie, Polskiego Tow. Przyrodników im. Kopernika. W 1924 został prezesem Polskiego Tow. Chemicznego. Był odznaczony austriackim Orderem Żelaznej Korony III klasy (1908) oraz Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski (1923).

N. zajmował się zawodniczo kolarstwem. Podczas jednych wakacji przejechał trasę rowerową ze Lwowa do Paryża.

Zmarł nagle w czasie XII Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich.

PSB (K. Samecki).

E. Płażek: *Stefan Niementowski (w 30-lecie śmierci)*, „Wiadomości Chemiczne” 1955, t. 9; I.Z. Siemion: *Reakcje imienne chemików Polaków*, Warszawa 1987, s. 68–75.

Marcin Dolecki

[Poprzedni](#)
[Następny](#)